

371.1

8-74

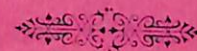
2802-10

ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ ՍԿԶՐՈՒՆՔՆԵՐ

Գ Ր Ե Ց

Փ Ր Ո Ց Ի Ս Ո Ւ Ք

ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՃԻՌԵԱՆ

Ոյն ամեն անոնց՝ որոնք
կ'ուզեն զպրոցով գրավիլ:

ՊԵՅՐՈՒԹ

— 1928 —

371.1

Զ-74

371.1

8-74

БИБЛИОТЕКА

ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ ՍԿԶՐՈՒՆՔՆԵՐ

Գ Ր Ե Ց

Ф р о б к у н о р

ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՃԻՌԵԱՆ

Այն ամեն ամենց՝ որոնք
կ'ուզեն դպրոցով զբաղիլ:

— ՊԵՅՐՈՒԹ —

— 1928 —

20 JUN 2013

47. 218

ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ ՍԿԶԲՈՒՆՔՆԵՐ

Եւրոպայի մէջ ուսուցչութիւնը ամենէն արթուն ու վառվռուն տարրը կը ներկայացնէ, իսկ մեր հայ իրականութեան մէջ, ուսուցիչ կամ վարժապետ կը նշանակէ, կամ պէտք է նշանակէ ընդարձակացած անհատ, անտարրեր էակ:

Ի՞նչ են պատճառները այս հակառակաց արդիւնքներուն: Ի՞նչու համար հոն մտքի, զգացումի, գիտութեան մշակը՝ զուարթ արամադրութեամբ, ժրպտուն դէմքով անձ մըն է, իսկ հոս վարժապետը՝ սրմքած Լրեակայութեամբ, մեղամաղձոտ երազներով կօրաքամակ տիպար մը:

Այս խնդրի մասին գրքոյկ մը գրել չէ միտքս: Ժամանակս չափուած ըլլալով, չունիմ ազատութիւնը ոչ ալ արամադրութիւնը այդ բանը ընելու: Գիտի

(62068-67) 1003-2010

ուզէի միայն մի քանի սկզբունքներ արտաբերել, և թողուլ ընթերցողին՝ անոնցմէ պէտք եղած եզրակացութիւնները դուրս բերել:

Եւրոպայի մէջ, մասնաւորաբար Զուիցերիա, դաստիարակ մը կեանքի այլ և այլ անհրաժեշտութիւնները նկատի առնելով, չափաւ վճարուած է. նա, խակրթարանի ուսուցիչ մը կրնայ ամսական գոնէ 350 զուիցերական ֆրանք ունենալ, այսինքն մօտաւորապէս 17 օսմանեան ոսկի, որուն 250 ֆրանքը իրեն կը բաւեն, խաղաղ եւ հեշտ կեանք մը ապրելու համար: Երկրորդական վարժարանի կամ համալսարանի փրօֆէսէօր մը, 600, 800, 1000, 1200 եւ աւելի ֆրանքներ կրնայ ստանալ ամսական, որով նիւթական հոգէն ապահովուած, խելքն ու միտքը կուտայ իրեն պարտականութիւնը ալ աւելի լաւ կատարելու միջոցներուն մէջ յառաջանալու:

Ի՞նչ խառնուածքի մէջ չէ ամեն խնդրի առթիւ զրամական կողմէն սկսիլ. սկզբունքով զրամը երկրորդական նկատելով, կ'ուզեմ որ այդ մասին ամենա վերջը խօսուի, բայց քանի որ ներկայ գրութիւնս սկզբնաւորութեան մը պէտք ունէր, պատահաբար նիւթականը առի ինձ իբր յառաջաբան:

Գալով հայ ուսուցիչին, այս մասին չեմ կարծեր որ նորութիւն մը ըսելու յաւակնութիւնը ունենամ: Ասինքն զիսէ թէ հայ դաստիարակին, մանաւանդ

դաստիարակուհիին տրուած ածականը հազիւ կը բաւէ դասարաններուն մէջ տրուելիք դասերուն համար չունջը ապահովել. իսկ տունէն դպրոց, դպրոցէն ալ տուն երթալ գալու համար պէտք եղած զորութիւնը կամ իր պահեստի դրամէն պէտք է առնել, եւ թէ տնի, և կամ իր սեփական մարմնի, գոնէ սրունքներուն դնդերնեղէն պէտք է հայթայթել: Այսինքն օրէ օր հիւծի, և օր մըն ալ ի վիճակի չկարենայ ըլլալ իբր վարժապետ ընդունուելու:

Եւրոպայ ամեն ուսուցիչ իրեն յատուկ դասերը եւ ժամանակը ունի: Մէկ ժամ, երկու ժամ, երեք ժամ: Զոր ժամ դաս աւանդող ուսուցիչներու հանդիպիլ հազուադէպ է: Դասերէն դուրս ուսուցիչը ազատ է, ըլլայ դպրոցին մէջ, ըլլայ գուրսը, դպրոցը պատուական սրահի մը մէջ, աշակերտներու պարտականութեամբ, կամ անձնական ընթերցումներովը պարագելու, դուրսը, սեփական զանազան գործեր կարգադրելու:

Հայ դասաւանդ, կարծես օրէնքի կարգ անցած ըլլար, պարտաւոր է առաւօտուն ժամը 7.30ին դպրոց գտնուիլ, մինչև իրիկուան 4.30ը, երբեմն ալ մինչև 6.30ը:

Առաւօտուն դէպի դպրոց ճամբայ ելլելէ առաջ, արդեօք նախաճաշեր է. ընդհանրապէս ոչ: Պարտաւորութեան մէկ մասը կատարելէ յետոյ, կարելի է

դադարի պահուն, Բեառէն մ'ուտելու առիթը ունենայ։
Կէսօրին քնական է տոնն եւ վերադառնայ ընտանի-
քին հետ ճաշելու համար։ Անկարելի բան։ առաւօժ
տուն կէս ժամէն աւելի հեւ ի հեւ քալելէ յետոյ. հա-
պիւ կրցաւ դարոց հասնիլ. ինչպէս կ'ուզէր որ մին-
չև տուն երթալ ճաշելու փափաքը ունենայ։

Բայց կէսօրին պէտք է հայ ուսուցիչը ճաշէ, չէ՞։
Այո կը ճաշէ. բայց մի կարծէք թէ չուկայէն պէտք
եղած գնումները կ'ընէ, ու ուզած կերպով կը կ'յա-
նայ. Եթէ արդէս վաքուիլ ուզէր, աժապանին կէ-
սէն աւելին պէտք պիտի ըլլար կէսօրուան ճաշին
յատկացնել, և հայ ուսուցիչը չկրնար ընել այդ բանը։

Եթէ հայ ուսուցիչը, մանաւանդ ուսուցչուհին
առտուն դիտեցիր, տեսար անպատճառ թէ՛ ձեռքը
ծրար մը, մեծ քայլերով կը յառաջանար, ուչ միացա-
ծի բաւական խոյր վախը սրաին։ Ահա այդ ծրարին
մէջն է ինչ որ կը կազմէ կէսօրուան ճաշը։ Բանանք,
նայինք ինչեր կան հոն։ Բաւական տեսակ բաներ.
խոյրկեկ հաց մը, տակը եփած ֆասուլիայ կամ փի-
լաֆ, և կամ մի քանի խաչած հաւկիթ, քովերը մէկ
երկու սոխ, սխտոր, ու եղանակին համաձայն խիլա-
րեւ, երբեմն քուրճուի ձէին տակ։ Ամենը պաղած։ Բո-
նական է պաղած, հապաթէ ոչ խոհանոցի մը պէտք
պիտի ըլլար, և հայ դպրոցներուն մէջ միայն այդ
բանին պակասը զգալի է։

Այսպէս հայ ուսուցիչը առտունէ մինչև իրի-
կուն պէտք է դպրոց պարկալուած մնայ։ Իրեն 5,
6, 7, 8 պահ դասերը ընելէ յետոյ, եթէ ազատ պահ
մ'ունի, պէտք է որ ադ ազատ պահն ալ դպրոցին
մէջ անցնէ։ Ինչո՞ւ համար։ Որովհետև հայ դպրոցի
օրէնք է, մեր հայրերէն այսպէս տեսած ենք։ Խեղճ
հայրեր, մեզ դպրոց ղրկելով, անոնք կը յուսային
թէ տարրեր ըմբռնումներու, տարբեր ձգտումներու
տէր մարդեր պիտի ըլլաք, ու այսօր կը տեսնեն թէ
եղածը իրենցինէն բարձր բան մը չէ։

Եւ հայ ուսուցիչը դատապարտուած է այսպէս
բանաւարկուած մնալու կամ դատարանի մը մէջ, և
կամ հայ եկեղեցիի ժամկոչի խուցիկին նմանող չորս
պատերու միջև, ուր ձմեռուան խոնաւութիւնը կը
սփալէ զինք որ յաճախակի չարմումներ ընէ, մի քա-
նի քայլեր առնէ, և կամ ամառուան տաքէն թմբած,
թեքը առջևի սեղանին վրայ դրած, գլուխն ալ թե-
ւերուն վրայ, տեսակ մը կը քնանայ։

Տարիներ այսպէս, վերջապէս հայ ուսուցիչը տե-
սած մը մեքենայ կը գառնայ, կամքէ ու կարողութե-
ւէ դուրի։

Երիտասարդ, արեան թարմ զօրութեան տակ,
քիչ չափ կը ցատքերտէր, կը գլխորէր. բայց այսօր
դեռ քառասունի չ'առած, այն տարիքին ուր իմա-
սութիւնը դեռ նոր պիտի արթննար, դեր քառասուն

տարիքին չհասած կ'ըսեմ, հայ ուսուցիչը տեսակ մը կրաւորական (passif) արարած է դարձեր, անաւարտ երեւոյթներն ապէս ամեն բաներու, և սիրող ու փնտոող դպրոցի խուցիկը ուր կարճնայ ներհեւ, ինչպէս աչքը բաց ալլեւ պիտի ներհեւ դպրոցին մէջ առաւօթէն մինչև իրիկուն:

Զարմանալով կը զարմանամ, երբ նկատի կ'առնեմ թէ ընդհանրապէս հոգաբարձութիւններու մէջ տիրող անձերը բժիշկներ են, և սակայն այդ բժիշկները չեն կրցած, չեն բեր հոգեբանական (որովհետեւ բժիշկ մը ստիպուած չէ անպատճառ հոգեբան լիլալու) այլ բնագիտական (physiologique) սա ճշմարտութեան տեղեակ լիլալու թէ՛ կեանքը շարժում կ'ենթադրէ: Ո՞ր մարմինը, մարմնի ո՞ր անդամը, ո՞ր պարզ բջիջը միօրինակութեան մէջ կրցած է տեսել, ուսմանալ, պարզապէս ապրիլ: Բջիջին կեանք ունենայր իրեն շարժումներէն կը կրահեն գիտունները: Այսպէս կեանքը շարժում է, կամ շարժում մը կեանք է: Կեանքը շարժում ըլլալը այնքան մեծ ճշմարտութիւն մըն է որ, արդի մանկավարժութիւնը կ'ուզէ որ դասարանին մէջ ուսուցիչ մը չբաւականանայ մինչև վերջ իր աթոռին վրայ մնալով, այլ մերթ ինք մերթ պտտելով իր դասաւանդութիւնը շարունակէ:

Գալով ուսուցչի մը պարտականութեան, ամենայն

գլխաւորը, զանազան նոր գիտելիքներով իրեն գըլուիլը թարմ պահել պէտք է ըլլայ: Ինչ մեծ բան կարելի է սպասել ուսուցչէ մը որ, առաջ, քսան, երեսուն տարի առաջ սորուած բաները վերջիլու ճիգ մըն է իրեն ըսող դասաւանդութիւնները: Այնպէս ալ միտքը, նոր նոր բաներ ժողուել ուզող կամքը, տարբեր զօրութեամբ մը կը ներկայանայ դասարան, ուր միապաղաղ ծանօթութիւնները վերջի վերջոյ աղոց ընդհանուր անաւարտութեան ու քունին կը հանգին:

Ուսուցիչ մը կարելիութիւնը պէտք է ունենայ ուրիշ ուսումներու հետեւելու, եթէ այդ բանը ընելու կամքը ունի իրեն մէջ:

Անձնական փորձառութեամբս դիտել եմ թէ, երբ դասարան կը մտնեմ, ուրիշ բան մը սորուած ըլլալու գոհունակութեամբը, տարբեր հոգի մը, տարբեր աւի մը կը տիրէ մէջը, և կը նշմարեմ թէ ինչ մեծ տրամադրութիւն, լարուած ուշադրութիւն ալ աշակերտաց մէջ, որոնք, ինչպէս ամէն էակ, միօրինակութենէ կը խրթին, ու վերջի վերջոյ, սորվելու փափաքէն ձանձրութեան մէջ կ'իյնան:

Հրահանք ուրեմն մասնաւորաբար ուսուցիչները, որպէսզի իրենց գիտցածով չբաւականանան և՛ արգելք չըլլանք, այլ գոհ սրտով դիտենք, ամեն անոնց ոչ բոնք իրենց պարագայ ժամերը զգաւարապէս քորշ

ծածել գիտեն:

Ի՞նչ սքանչելի է Եւրոպայի մէջ ուսուցիչներու կեանքը: Շատ անգամ կարելի է պատահիլ փրօֆէսօրներու, որոնք իրենց դասաւանդութենէն վերջ կ'երթան, օրինակի համար Conservatoire, երաժշտութեան ճիւղն ալ մշակելու, և երբեմն կատարելագործելու իսկ: Ճեփ ճերմակ մազերով փրօֆէսօրներ, որոնք չեն յոգնիր սորվելէ ու սորվեցնելէ: Ժնէվի Faculté de médecineին մէջ կարծեմ, 85 տարեկան փրօֆէսօր մը, որ կը շարունակէ սորվեցնել դեռ:

Ընթերցողներէն ոմանք կարդալով այս ամօղերը, կարելի է ըսեն. «Այս ըսուածները շատ լաւ բան, բայց Եւրոպայ ուր, մենք ուր, մանաւանդ Եւրոպացիները դրամ չառ ունին այդ բաները կարենալ ընելու համար» Կը պատասխանեմ, դրամի վրայ չէ խնդիր: Նտիապէս ուղղութիւնը պէտք է, սկզբունքը պէտք է, և դրամը կը ծառայէ այդ ուղղութեամբ յառաջանալու: Եւ, ինչպէս այս ամօղերու սկիզբը ըսի, մի քանի սկզբունքներու մտտին է որ միայն կը գրեմ:

Հայ ուսուցիչին դպրոցէն դուրս չելլելու մասին հետեւեալ արամաբանութիւնն ալ մէջ տեղ կը բերեն երբեմն: Աշակերտները, կ'ըսեն, պէտք ունին միշտ ուսուցիչին բան մը հարցնելու: Ըսենք ահա բանէ առաջ որ ուսուցիչին բան մը հարցնելու փափաքը ընդհանրապէս աշակերտին քով պարզ ժաւանցի ու

սովորութեան խնդիր է: Ուսուցիչութիւնը ցրուած, ու աշխատութեան մէջ չմխրճուած աշակերտը միշտ կ'ուզէ տեղէն ելլել, շարժիլ, և փորձառու, հոգեբան ուսուցիչը գիտէ թէ չառ անգամ եղած հարցման արուած բացատրութեան պահուն, աշակերտը ուրիշ բաներու վրայ կը մտածէր. ու եթէ ուզես հետաքրքրութիւնդ քիչ մ'աւելի յառաջացնել, վստահ պիտի ըլլաս թէ, արուած բացատրութեան հակառակը հասկցուեր է. չէն է եղած է, էն չէի վերածուած: Աւելի լաւ կ'ըլլար որ տղան տեղէն չելլէր, և այդ հարցումը չընէր:

Jean-Jacques Rousseauն կամ Pestalozziն մէջ տեղ բերելու պէտք չկայ, հասկցնելու համար թէ, դասաւանդութեան պահուն է որ պէտք է արուին պէտք եղած բացատրութիւնները: Դիտական մանկավարժութիւնը կ'ուզէ որ ուսուցիչը ուղղութիւն ցուցնող մէկը ըլլայ, ոչ թէ միշտ աշակերտին ընկերացող: Ուստի ուղղութիւնը արուելէ վերջ, ուսուցիչը ալ աւելի լաւ պիտի ընէր ազատ ձգել, ու ստիպել աշակերտը որ անձնական աշխատութեամբ իւր ընթացքէ զանազան գիտելիքները: Օտար լեզուներու, օրինակի համար, ֆրանսերէնի ուսուցման շրջանին, լաւ կ'ըլլայ որ աշակերտը վարժուի բառարան բանալու, ու բառեր պրպտելու ձաճութեան, և ապա առ ապա յաղթելու այդ ձանձրութեան: Թէև méthode director պէտք չ'զգար բառարանի, բայց սեպենք թէ

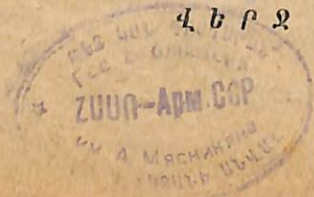
ժամանակի մը համար գոնէ՝ ֆրանսերէն պարբերու-
թիւնները հայերէնի թարգմանել անհրաժեշտ նկա-
տուի։ Այդ պարագային ուսուցիչին կը մնայ ամե-
նայ դիւրին կերպը ընտրել։ Օրինակի համար, եղաք
նախապէս գրած կ'ըլլան յաջորդ դասի անծանօթ բա-
ռերը, ու դասի բացատրութեան միջոցին կը նշանա-
կեն հայերէն իմաստները։ Եւ կամ ուսուցիչը ինքը
բառաւոր մը կ'ունենայ, ուր պատրաստած կ'ըլլայ
աչակերտաց պէտք եղած անծանօթ բառերուն նշա-
նակութիւնը, ու դասէն վերջ կը յանձնէ դասարանին
որ ամեն ոք ընդօրինակէ, ու վերջը վերադառնուի
ուսուցչին։

Այս անգամ այսքան։ Պարտականութիւն մը կա-
տարած ըլլալու գոհունակութեամբն է որ պիտի դադ-
րեցնեմ գրիչս։

Կեանքը ամեն տեղ պէտք է իր նպատակին ծա-
ռայէ։ Աստուած մեզի չարչարուելու, մանաւանդ գի-
տակցաբար չարչարուելու համար ստեղծած չէ, այլ խա-
ղաղութեան, արդարութեան մէջ ապրելու, ու Զինքը
զգալ ու փառաբանելու համար։

Տանք ուրեմն մեր դպրոցներուն պէտք ունեւ
պատմութիւնը, արդարութիւնը, որպէսզի խաղաղու-
թիւնը հոն ալ տիրէ, ու այսպէս դպրոցը եկեղեցիի
նման սրբաւայր մ'ըլլայ զՍոս անկեղծօրէն փա-
ռաբանելու։

Վ Ե Ր Զ

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0216291

47. 218